

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ – ПРОВІДНИЙ СВІТОВИЙ ГРАВЕЦЬ

Європейський Союз сьогодні – це 28 держав Європи, об'єднаних на основі загальнолюдських і демократичних цінностей задля досягнення стабільності, миру та процвітання. Євросоюз є найбільшим на планеті економічним блоком. Актуальним для ЄС залишається досягти такого міжнародного впливу, який би відповідав його економічній потужності. Тобто бути провідним глобальним гравцем. Євросоюз до цього наполегливо рухається.

У цьому сенсі надзвичайно важливе досягнення країнами-членами єдиної позиції з тих чи інших міжнародних питань. Наприклад, у справі боротьби зі змінами клімату Євросоюз промовляє в один голос і виступає справжнім лідером на світовій арені. Загалом, спільна зовнішня політика стає дедалі важливішим аспектом діяльності ЄС. Успішній її реалізації сприяє створена Лісабонським договором Європейська служба зовнішньої дії.

Одним із найперших завдань ЄС на міжнародній арені та однією з головних характеристик його як глобального гравця є підтримка, яку він надає менш розвиненим державам. Євросоюз нині – найбільший у світі донор процесу розвитку.

ЄДИНИЙ РИНОК

Єдиний ринок є одним із найбільших досягнень Європейського Союзу та запорукою його економічного лідерства. Він ґрунтується на зобов'язанні та прагненні держав-членів забезпечити вільний рух товарів, послуг, капіталів та людей. Ще 1957 року Договором про створення Європейського Економічного Співтовариства було скасовано внутрішні митні бар'єри та встановлено спільні митні тарифи для товарів з країн, що не є членами ЄЕС. Проте формуванню справді єдиного ринку заважали розбіжності у технічних нормах, стандартах безпеки та охорони здоров'я, різні національні правила щодо права займатися певними професіями, валютний контроль тощо. Держави – члени Співтовариства поступово усували ці бар'єри. Зокрема, було домовлено про взаємне визнання національних правил щодо продажу більшості продуктів, норм регулювання ринку послуг у різних галузях, таких як юриспруденція, медицина, туризм, банківська справа або страхування. Шляхом часткового вирівнювання національних ставок ПДВ в країнах – членах ЄС було поступово зменшено податкові бар'єри. Конкурси на державні контракти стали відкритими для учасників з будь-якої країни ЄС.

Зокрема, сьогодні єдиний ринок охоплює такі важливі сфери:

Транспорт. З метою вдосконалення транспортної системи в Євросоюзі посилюють конкуренцію та захист прав пасажирів, запроваджують жорсткіші правила дорожнього руху, фінансують інноваційні проекти, гармонізують та узагальнюють правила кваліфікації робітників, доступу до ринку, відкриття бізнесу та надання послуг.

Конкуренція. Метою політики у цій сфері є запобігти порушенню принципу вільної конкуренції на єдиному ринку в результаті змов між підприємствами, допомоги з боку держави або нечесної монополізації.

Захист споживачів та охорона здоров'я. ЄС прагне досягти, щоб усі споживачі мали однаковий рівень фінансової захищеності та охорони здоров'я – незалежно від того, в якій із країн Європейського Союзу вони живуть, подорожують або роблять покупки.

ЄВРО

Євро – єдина валюта Європейського Союзу. Її почали використовувати з 1999 року для безготівкових розрахунків, а з 2002-го банкноти і монети євро було запроваджено у готівковий обіг. Єдина валюта несе громадянам значні переваги: зменшення витрат під час подорожей та позбавлення необхідності обміну грошей; можливість безпосередньо порівняти вартість товарів і послуг у різних країнах; стабільність цін. Євро, разом із долларом США, нині основна резервна світова валюта.

Станом на 2013 рік єдину валюту використовують 17 із 28 держав-членів ЄС: Австрія, Бельгія, Греція, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Кіпр, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Франція. Латвія планує перейти на євро з 1 січня 2014 року.

Під час фінансової кризи 2008 року належність до євросони допомагала країнам-учасникам у протистоянні труднощам. Однак згодом під потужним тиском зовнішніх факторів та внутрішніх проблем окремих держав перед Євросоюзом постало питання здійснення кроків, які б забезпечували стабільність єдиної валюти.

З метою допомоги проблемним державам євросони було створено Європейський механізм фінансової стабільності, який запрацював у жовтні 2012 року. Водночас ЄС намагається боротися з власне причинами нестабільності, посилити дисципліну в сфері управління фінансами країн-членів об'єднання. З 1 січня 2013 року набула чинності нова фіскальна угода, спрямована на посилення в ЄС бюджетної дисципліни. Іншим важливим кроком стало ухвалення в кінці 2012-го року рішення про створення в рамках євросони Банківського союзу, який, зокрема, надасть важливі контролюючі функції Європейському центрбанку.

ШЕНГЕНСЬКА ЗОНА

Разом із єдиним ринком та євро Шенгенську зону вважають одним із найбільших досягнень Євросоюзу. Угоду про її створення було підписано Бельгією, Францією, Німеччиною, Люксембургом та Нідерландами 1985 року в люксембурзькому містечку Шенген. Вона передбачала скасування на спільних кордонах цих країн усіх перевірок людей незалежно від їхнього громадянства, вироблення однакових стандартів контролю на зовнішніх кордонах та запровадження спільної візової політики. Тобто було створено простір без внутрішніх кордонів.

Відтоді Шенгенська зона постійно розширювалася. Це принесло відчутну вигоду звичайним людям, дозволивши їм подорожувати без проходження прикордонних перевірок. Водночас свобода пересування всередині супроводжується посиленням контролю на зовнішніх кордонах – щоб ефективно боротися з організованою злочинністю, тероризмом, нелегальною міграцією та торгівлею людьми і наркотиками. Країни Євросоюзу співпрацюють в сфері правопорядку та правосуддя для того, щоб зробити Європу безпечнішою.

Станом на середину 2013 року до Шенгенської зони входили 22 країни ЄС (усі держави-члени крім Болгарії, Кіпру, Ірландії, Румунії, Хорватії та Сполученого Королівства). Також учасниками цього простору без кордонів є чотири держави, що не входять до Євросоюзу – Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія.

ЄДНІСТЬ У РОЗМАЇТТІ

Держави – члени Європейського Союзу досягли надзвичайно високого рівня економічної та політичної інтеграції. Всередині ЄС практично не існує кордонів для людей та бізнесу, кожен може вільно працювати, жити та навчатися в іншій державі Союзу.

Однак це не означає розмивання культурних відмінностей чи загроз для мовної ідентичності кожної нації. «Єдність у розмаїтті» – таким є гасло Євросоюзу. Численні заходи на рівні ЄС допомагають зберігати особливості країн та регіонів, їхні традиції та культуру. Наприклад, існують програми для підтримки виросування в певних місцевостях ЄС сільськогосподарських культур, які надають тим регіонам специфіки. Євросоюз також підтримує збереження культурної спадщини своїх держав-членів, важливим напрямком його діяльності є багатомовність.

Водночас ЄС працює над тим, аби привити громадянам держав-членів почуття європейської ідентичності, їхньої належності до великого й безпрецедентного в історії Європи інтеграційного процесу.

ІНСТИТУЦІЇ ЄС

Європейський Союз є унікальним для світової практики об'єднанням держав. Відповідно, система управління таким утворенням має бути так само непересічною й добре продуманою. Інституційний механізм ЄС діє чітко й злагоджено, 2009 року його було вдосконалено набуттям чинності Лісабонським договором. На рівні Євросоюзу ухвалюють законодавчі акти, які згодом стають частиною національних законодавств країн-членів. Це постанови та директиви, які є результатом спільної роботи Ради ЄС (що представляє національні уряди), Європейського Парламенту (який репрезентує населення) і Європейської Комісії (незалежний від урядів країн ЄС орган, який захищає колективні європейські інтереси).

ЄВРОПЕЙСЬКА РАДА

Європейська Рада – найголовніша політична інституція Євросоюзу. До її складу входять глави держав і урядів (президенти або прем'єр-міністри) усіх країн – членів ЄС, а також Президент Європейської Комісії. Європейська Рада має постійного Президента, який координує роботу інституції та забезпечує безперервність її діяльності. З 1 грудня 2009 року цю посаду обіймає колишній прем'єр-міністр Бельгії Герман Ван Ромпей.

Європейська Рада визначає цілі ЄС і виробляє механізм їх досягнення. Вона вирішує актуальні міжнародні питання в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики, яка є механізмом координації зовнішньополітичних дій держав – членів Євросоюзу.

РАДА ЄС

Рада Євросоюзу є його керівним органом. До її складу входять міністри від кожної держави-члена. Залежно від порядку денного, на засідання Ради збираються міністри закордонних справ, сільського господарства, транспорту тощо.

Основні функції Ради:

- ухвалення законодавства ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- координація спільної економічної політики;
- ухвалення міжнародних угод ЄС;
- затвердження бюджету ЄС спільно з Європейським Парламентом;
- розробка та імплементація спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС;
- координація співпраці у кримінальних справах між національними судами та силами поліції.

Більше інформації: <http://consilium.europa.eu>

ЄВРОПЕЙСЬКА КОМІСІЯ

Європейська Комісія – це орган виконавчої влади ЄС, колегія якого складається з 28 членів (по одному від кожної країни).

Європейська Комісія виконує такі основні функції:

- ініціює законодавчі пропозиції;
- упроваджує політику ЄС та управляє бюджетом;
- забезпечує дотримання європейського законодавства;
- представляє ЄС на міжнародній арені.

Також до основних функцій Європейської Комісії належать управління програмами зовнішньої допомоги ЄС і сприяння розвитку третіх країн.

Новий склад Комісії призначають щоп'ять років – через шість місяців після виборів до Європейського Парламенту. Президента Європейської Комісії затверджує більшістю голосів Європарламент за поданням глав держав і урядів країн – членів ЄС. Нинішній Президент Єврокомісії – Жозе Мануел Баррозу (Португалія).

Більше інформації: <http://ec.europa.eu>

Жозе Мануел Баррозу та Герман Ван Ромпей

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПАРЛАМЕНТ

Європарламент – це законодавчий орган ЄС, який представляє громадян його держав-членів і обирається ними безпосередньо. З набуттям чинності Лісабонським договором Європарламент отримав такі ж законодавчі повноваження, як і Рада ЄС.

Основні функції Європейського Парламенту:

- ухвалення законів ЄС (директив, постанов тощо);
- ухвалення спільно з Радою ЄС щорічного бюджету Європейського Союзу;
- демократичний нагляд за діяльністю всіх інституцій ЄС.

Громадяни держав – членів ЄС обирають своїх представників до Європейського Парламенту кожні п'ять років. Президента Європейського Парламенту його депутати обирають на два з половиною роки. З 17 січня 2012-го цю посаду обіймає Мартін Шульц (Німеччина).

Більше інформації: <http://www.europarl.europa.eu>

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР

1 грудня 2009 року набув чинності Лісабонський договір, який зміцнює позиції ЄС на міжнародній арені та модернізує механізми ухвалення ним рішень. Договором запроваджено дві нові високі посади: постійного Президента Європейської Ради (нині – Герман Ван Ромпей, Бельгія) та Високого представника ЄС із закордонних справ і безпекової політики – цю посаду зараз обіймає Кетрін Ештон (Велика Британія). Вона ж очолює створену Лісабонським договором Європейську службу зовнішньої дії.

Більше інформації: http://europa.eu/lisbon_treaty/index_en.htm

ЄВРОПЕЙСЬКА СЛУЖБА ЗОВНІШНЬОЇ ДІЇ

Європейська служба зовнішньої дії (EEAS) – це дипломатичний корпус ЄС. Нині у різних державах світу працюють 140 представництв Європейського Союзу, які складаються з дипломатів EEAS та службовців Європейської Комісії. Штат EEAS було сформовано з представників Ради ЄС та Єврокомісії, а також дипломатів держав-членів Євросоюзу. На практиці роллю Європейської служби зовнішньої дії є забезпечення ефективного виконання Високим представником ЄС його функцій у провадженні відносин Союзу з третіми країнами. Пріоритетами зовнішньої політики ЄС є безпека, стабільність, демократія та дотримання прав людини.

Більше інформації: <http://eeas.europa.eu>

ІНШІ ІНСТИТУЦІЇ ЄС

Європейський Суд стежить за дотриманням європейського законодавства. <http://curia.europa.eu>

Європейська рахункова палата перевіряє належне використання коштів ЄС. <http://eca.europa.eu>

Європейський економічний і соціальний комітет представляє громадянське суспільство, організації роботодавців і працівників. <http://www.eesc.europa.eu>

Комітет регіонів представляє регіональні та місцеві органи влади. <http://cor.europa.eu>

Європейський центральний банк відповідає за європейську монетарну (валютну) політику. <http://www.ecb.int>

Європейський інвестиційний банк фінансує інвестиційні проекти ЄС та сприяє розвитку малого бізнесу за допомогою Європейського інвестиційного фонду. <http://eib.europa.eu>

Європейський Омбудсмен уповноважений приймати скарги від громадян Європейського Союзу на незадовільну діяльність його установ або органів. <http://ombudsman.europa.eu>

ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

Європейський Союз та Україна почали будувати відносини відразу після набуття Україною незалежності 1991 року. Сьогодні вона – пріоритетний партнер ЄС у рамках Європейської політики сусідства та Східного партнерства.

1994 року було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між ЄС і Україною, яка набула чинності 1998-го. На основі цієї угоди в лютому 2005 року ухвалено План дій, який визначав програму політичних та економічних реформ і пріоритети на найближчу й середню перспективи.

2007 року ЄС і Україна дійшли згоди, що Угода про партнерство та співробітництво багато в чому вже не відповідає вимогам часу і розвитку відносин між ними. Отже, потрібен новий, масштабніший документ. У березні 2007 року було розпочато переговори з укладення нової угоди,

яку згодом назвали Угодою про асоціацію. Аби Україна краще підготувалася до її реалізації у майбутньому, сторони ухвалили Порядок денний асоціації ЄС – Україна, який замінив згаданий План дій ЄС – Україна.

Більше інформації: http://eeas.europa.eu/ukraine/index_en.htm
http://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ

Євросоюз має угоди про асоціацію з низкою держав. Вони передбачають реалізацію партнерами реформ у різних галузях – політичних, економічних, у сфері прав людини тощо. Зі свого боку ЄС зобов'язується надавати таким країнам преференційний доступ на деякі або всі свої ринки, а також фінансову та технічну підтримку процесу реформ.

Потреба реалізації Угоди про асоціацію може стати важливим каталізатором реформ в Україні. Це стосуватиметься таких сфер як демократія, верховенство права, права людини тощо. Чи не ключовим мотиватором реформ в економіці може стати створення глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію. Таким чином Україна зможе глибоко інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС, провести реструктуризацію та модернізацію економіки.

Переговори з Угоди про асоціацію було завершено в кінці 2011 року. Протягом березня-липня 2012-го документ парафровано. У висновках Ради ЄС в грудні 2012 року було наголошено, що підписання угоди стане можливим за умови прогресу України у розв'язанні проблеми вибіркового правосуддя, реформі виборчого законодавства та здійсненні інших реформ, передбачених Порядком денним асоціації. На саміті ЄС-Україна в лютому 2013-го українська сторона висловила бажання здійснити відповідні кроки. У разі позитивного розвитку подій підписання Угоди про асоціацію може відбутися у листопаді на саміті Східного партнерства у Вільнюсі.

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ

Положення щодо створення глибокої та всеосяжної Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію. Вони передбачають суттєву лібералізацію торгівлі та гармонізацію українського законодавства із нормами ЄС. Тобто йдеться не просто про скасування мит на кордонах, а й усунення нетарифних бар'єрів, які полегшать доступ українських товарів на єдиний європейський ринок. Глибока та всеосяжна Зона вільної торгівлі повинна створити практично такі ж умови для торгівлі між Україною та ЄС, що мають місце у торгівлі всередині Союзу.

У виграші будуть не лише товаровиробники, а й українські споживачі. Адже в результаті вільної торгівлі з ЄС зросте конкуренція на внутрішньому українському ринку, а це означатиме менші ціни. У результаті переходу вітчизняної промисловості на європейські норми стануть якіснішими товари й послуги. Покращення бізнес-клімату сприятиме створенню в Україні нових виробничих потужностей та, відповідно, додаткових робочих місць.

Більше інформації:
http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/association_115x170_uk.pdf

ВІЗОВИЙ ДІАЛОГ

Візові питання є одними із найважливіших у відносинах між ЄС та Україною. Європейський Союз бажає максимального спрощення формальностей, пов'язаних з подорожами громадян України до його держав-членів.

Так, 1 січня 2008 року набула чинності Угода про спрощення процедури видачі віз. Нею спрощено пакет документів, потрібних для отримання віз українськими громадянами, багатьом категоріям візи видають безкоштовно (близькі родичі, студенти, журналісти, пенсіонери, діти тощо). Також багато хто має тепер право на отримання багаторазових віз (бізнесмени, члени офіційних делегацій, журналісти та інші).

У липні 2012 року ЄС та Україна внесли до угоди доповнення. Зокрема, було розширено перелік пільгових категорій українських громадян, на яких вона поширюється. Доповнення також регулюють питання видачі багаторазових та довготермінових віз. Процес їх ратифікації було завершено у квітні 2013 року.

Водночас Євросоюз висловлює готовність до повної лібералізації візового режиму. У листопаді 2010 року Україні було надано План дій з візової лібералізації: чіткий і вичерпний перелік кроків, після здійснення яких скасування віз може стати можливим. Станом на середину 2013 року Україна перебувала на стадії виконання першої частини плану, яка полягає в ухваленні необхідного законодавства. Після завершення цієї фази настане друга, в ході якої слід буде продемонструвати належне виконання ухвалених законів.

ІНШІ ВАЖЛИВІ НАПРЯМКИ СПІВРОБІТНИЦТВА

- З 1 січня 2010 року в повному обсязі діє **Угода про реадмісію між ЄС та Україною**. Вона містить чіткі зобов'язання та процедури для органів влади обох сторін щодо способів і термінів повернення осіб, які нелегально перебувають на їхніх територіях.
- У грудні 2010 року Україна приєдналася до **Договору про заснування Енергетичного співтовариства ЄС**. Головною його метою є створення інтегрованого енергетичного ринку, посилення безпеки енергопостачання, забезпечення стабільної подачі електроенергії та мінімізація впливу на довкілля процесів, пов'язаних з енергопостачанням.
- З грудня 2007 року тривають переговори щодо **Угоди про спільний авіаційний простір**, яка передбачає об'єднання авіатранспортних ринків України та ЄС. Це сприятиме ефективнішому використанню ринку авіаперевезень, підвищенню якості та здешевленню послуг, розвитку транзитного потенціалу України та її інтеграції до європейських авіаційних структур.

ЄС – НАЙБІЛЬШИЙ ДОНОР УКРАЇНИ

Європейський Союз є найбільшим донором України. Щорічне фінансування за Національною індикативною програмою для України зросло з 47 млн євро 2002 року до 149 млн євро 2012-го. Оскільки Україна – привілейований партнер ЄС і бере участь у реалізації Європейської політики сусідства, вона користується перевагами Європейського Інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП).

У рамках ЄІСП на період 2011-2013 рр. пріоритетними є такі сфери діяльності:

Пріоритетна сфера 1: **Належне державне управління та верховенство права**

- Напрямок 1: Правосуддя, свобода та безпека
- Напрямок 2: Інтегроване управління кордоном
- Напрямок 3: Реформа державного управління та управління державними фінансами
- Напрямок 4: Роззброєння

Пріоритетна сфера 2: **Сприяння набранню чинності Угодою про асоціацію між ЄС та Україною**

(у тому числі створення поглибленої та всеохоплюючої Зони вільної торгівлі)

- Напрямок 1: Сприяння набранню чинності Угодою про асоціацію між ЄС та Україною
- Напрямок 2: Сприяння створенню Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС

Пріоритетна сфера 3: **Сталий розвиток**

- Напрямок 1: Енергетика, довкілля та зміна клімату, транспорт
- Напрямок 2: Регіональний розвиток і розвиток сільської місцевості

Конкретні приклади допомоги Євросоюзу наведено у розділі «Співпраця ЄС та України».

Більше інформації: http://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА

Європейська політика сусідства (ЄПС) має на меті зміцнення добробуту, стабільності та безпеки в державах – членах ЄС та в 16 сусідніх з ним країнах, зокрема й Україні. ЄПС базується на спільних цінностях: це повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та дотримання прав людини, включаючи права осіб, що належать до меншин. Від того, наскільки поділяють країни-партнери ті цінності, залежить глибина відносин між ними та ЄС. У Єврокомісії питаннями ЄПС опікується Комісар ЄС з питань розширення і ЄПС Штефан Фюле.

EUROPEAN COMMISSION
External Relations

- держави - члени ЄС
- держави - кандидати і потенційні кандидати на вступ до ЄС
- держави, на які поширюється Європейська політика сусідства

Підтримка Європейської політики сусідства відбувається через Європейський Інструмент сусідства та партнерства, націлений на поширення стандартів ЄС у країнах-сусідах. Починаючи з 2012 року в Європейській політиці сусідства застосовується принцип «більше за більше» – що більше реформ упроваджує та чи інша держава, то більшою є підтримка її з боку ЄС. Конкретні цілі та пріоритети фіксуються в Національній індикативній програмі в рамках ЄІСП, яка спільно узгоджується Євросоюзом та кожною країною-сусідом.

Більше інформації: http://ec.europa.eu/world/enp/welcome_en.htm

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО

Східне партнерство охоплює стосунки Євросоюзу з Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Грузією, Молдовою та Україною. Глибока економічна інтеграція з ЄС, спрощення процедур перетину його кордонів, зміцнення енергетичної безпеки та більша фінансова допомога – все це покликано наблизити країни-сусіди до Євросоюзу.

На багатосторонньому рівні Східне партнерство має такі чотири пріоритети:

- 1) демократія, належне управління та сталий розвиток;
- 2) економічна інтеграція та зближення з політиками ЄС у конкретних галузях;
- 3) енергетична безпека;
- 4) контакти між людьми.

У площині двосторонніх відносин ЄС та Україна завершили переговори щодо Угоди про асоціацію (УА) та парафували її. Документ буде підписано за згоди на це всіх 28 держав – членів ЄС, після чого для набрання угодою чинності її має бути ратифіковано ними та Україною. В основі УА лежать ті ж спільні цінності, які є базовими для Європейської політики сусідства. Угода покликана підтримувати їх та сприяти належному врядуванню в Україні, що має привести до зміцнення конкурентної ринкової економіки та сталого розвитку країни.

Програма всеохоплюючої інституційної розбудови допомагає Україні посилити її адміністративну спроможність, аби краще підготуватися до імплементації майбутньої Угоди про асоціацію та глибокої і всеосяжної Зони вільної торгівлі. У рамках цієї програми визначено чотири пріоритети:

- 1) керівний та імплементаційний процес Угоди про асоціацію/глибокої і всеосяжної Зони вільної торгівлі;
- 2) законодавство у сферах санітарії та фітосанітарії;
- 3) спроможність державних інституцій щодо контролю та моніторингу;
- 4) інституційна спроможність у сфері міграції.

Більше інформації: www.ec.europa.eu/external_relations/eastern/index_en.htm

Кетрін Ештон та Штефан Фюле

СПІВПРАЦЯ ЄС ТА УКРАЇНИ

Відносини Євросоюзу та України аж ніяк не обмежуються політичними контактами на високому рівні чи роботою дипломатів. Вони стосуються всіх сфер життя суспільства та функціонування держави, сягають пересічних громадян в усіх регіонах країни. Тисячі фінансованих Євросоюзом програм і проектів допомагають підвищити якість життя українців. Євросоюз є найбільшим міжнародним донором України – за останні двадцять років їй надано допомоги на понад 3 млрд. євро. Ось приклади співпраці Євросоюзу та України у низці ключових сфер.

ПРАВОСУДДЯ. У середині 2013 року має розпочатися проект з підтримки реформування системи правосуддя в Україні, який триватиме до 2017 року. Він буде сфокусований на системі кримінальної юстиції й стосуватиметься всіх її складових: судочинства, міліції, прокуратури, пенітенціарної системи, низки міністерств, юридичного співтовариства, спеціалізованих на тематиці правосуддя медіа та громадянського суспільства. Водночас інший фінансований Євросоюзом проект здійснюватиме моніторинг реформування сфери правосуддя – його виконуватиме Рада Європи.

НАЛЕЖНЕ УПРАВЛІННЯ. Через Європейський інструмент з демократії та прав людини фінансуються близько двох десятків проектів, спрямованих на захист соціальних прав громадян, боротьбу проти тортур та неналежного поведіння, заохочення толерантності та громадянської активності в Україні. З 2009 року Форум громадянського суспільства та його Фонд громадянського суспільства сприяють обміну думками між організаціями громадянського суспільства і зміцнюють їхню роль в провадженні реформ і демократичних змін. Через Програму допомоги неурядовим організаціям та місцевим органам влади фінансуються місцеві ініціативи, які допомагають зміцнювати прозорість державного сектора та забезпечувати ефективне надання публічних послуг. Проекти Твіннінг та інші фінансовані Євросоюзом ініціативи підтримують реформування українських державних структур. Зокрема, це стосується сфер державної служби, управління фінансами, державних закупівель та адміністративних послуг.

ПРИКОРДОННИЙ МЕНЕДЖМЕНТ. З 2005 року працює Місія ЄС з надання прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM), яка сприяє у покращенні прикордонного менеджменту цих двох країн. За допомогою тренінгів для офіцерів прикордонних та митних служб та надання експертної оцінки EUBAM допомагає мирному врегулюванню Придністровського конфлікту. Спільні пункти перетину кордону, поновлення міжнародного руху поїздів та демаркація кордону – це деякі з досягнень місії, у складі якої працюють понад 220 співробітників.

ЯДЕРНА БЕЗПЕКА. Рамки для ядерної співпраці встановлює Інструмент співробітництва у сфері ядерної безпеки. Зокрема, у травні 2011 року ЄС оголосив про надання 110 млн. євро на побудову нового «саркофагу» над четвертим реактором Чорнобильської АЕС. Допомога ЄС стосується також управління радіоактивними відходами та покращення безпеки роботи атомних електростанцій, радіаційного моніторингу та створення систем раннього попередження.

РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК. Регіональна політика Євросоюзу націлена на створення нових робочих місць, посилення конкуренції, економічне зростання, підвищення якості життя та сталий розвиток. Вона має на меті зменшення значних економічних та соціальних розривів між регіонами шляхом підтримки менш благополучних. ЄС намагається допомогти в цьому і Україні. Зокрема, у 2008 – 2011 роках тривав фінансований ним проект «Підтримка сталого регіонального розвитку» з бюджетом 15 млн. євро. В рамках проекту національній та регіональній владам було надано підтримку в покращенні та імплементації стратегій з регіонального розвитку. За допомогою проекту було також проведено реабілітацію комунальних будівель в місті Свердловськ Луганської області та в Луганську. Нова програма «Підтримка політики України у сфері регіонального розвитку» з бюджетом 20 млн. євро продовжуватиме допомагати розвитку українських регіонів та муніципалітетів у 2012–2016 роках. Започаткована 2009 року Євросоюзом та кількома його державами-членами Спільна ініціатива зі співробітництва в Криму має на меті координувати внесок ЄС у сталий розвиток автономії. Разом із Програмою розвитку ООН, Євросоюз допомагає у розвитку туризму, соціальної інфраструктури та залученні прямих іноземних інвестицій. Держави-члени ЄС фокусуються на питаннях довкілля, громадянського суспільства, культури, економічного та соціального розвитку.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ. Фінансований Євросоюзом та реалізований Програмою розвитку ООН проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» покращує життя українців у понад 2000 громадах в усіх областях. Проект націлений на тренінги та підтримку місцевих лідерів і представників місцевої влади з метою розвитку демократичних процесів на місцях, надання людям можливості та вміння самостійно ухвалювати рішення щодо власних потреб та реалізовувати спільні ініціативи з покращення умов життя. Енергоефективність, водопостачання, охорона здоров'я продовжують бути пріоритетами для підтримки в рамках проекту, а наріжним його каменем є розвиток людських ресурсів. Створені в рамках проекту кооперативи з надання агропослуг підтримують у сільській місцевості малий бізнес.

ДОВКІЛЛЯ. Проблеми з довкіллям є одними з найважливіших для ЄС у його співробітництві з Україною. Це стосується якості води та управління водними ресурсами, управління твердими побутовими відходами, забруднення повітря та вирішення екологічних проблем колишніх індустріальних територій тощо. На додаток до чинної програми з бюджетної підтримки сектору охорони довкілля (і наступної, запланованої на 2013 рік), Євросоюз надає пряму підтримку Міністерству екології та природних ресурсів України на покращення законодавства в цій сфері. Крім цього, ЄС фінансував низку природоохоронних проектів, таких як «Біорозмаїття степів». У результаті його реалізації з'явилося 5 тис. га нових заповідних територій, а Луганська область отримала змогу скласти прогнозування зміни клімату до 2050 року.

ЕНЕРГЕТИКА. Євросоюз фінансує багато ініціатив з покращення енергобезпеки України та зменшення енергоємності її економіки, а також допомагає їй виконувати зобов'язання у рамках членства в Енергетичному співтоваристві. У рамках відповідних програм Твіннінг успішно працюють разом експерти з країн ЄС та України, включаючи фахівців Державної агенції з енергоефективності та енергозбереження і Національної комісії регулювання електроенергетики. Однією з головних цілей енергетичного співробітництва є приведення українських ринків газу і електрики у відповідність до норм і стандартів ЄС. Євросоюз також виділив 40 млн. євро на Східноєвропейське партнерство з енергоефективності та довкілля й профінансував інноваційний пілотний проект зі зменшення викидів CO2 у секторі вироблення електроенергії.

ТРАНСПОРТ. Євросоюз надає бюджетну підтримку Україні для досягнення 11 узгоджених цілей в транспортному секторі, включаючи реформу залізничного господарства, законодавче наближення до ЄС, планування інфраструктурних проектів та безпеку на дорогах. ЄС також надає технічну допомогу Міністерству інфраструктури для покращення прогнозування об'ємів руху транспорту, підготовку проектних пропозицій для отримання міжнародного фінансування, моніторинг транспортної політики та підвищення обізнаності громадськості з тими транспортними питаннями, які викликають у неї стурбованість. У сферах авіації, залізничного та багатомодального транспорту реалізуються проекти Твіннінг, в яких разом працюють спеціалісти з ЄС та України.

Проекту і програму ЄС в Україні: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/projects/list_of_projects/projects_en.htm

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейський Союз вважає освіту та професійне навчання життєво важливими для розвитку сучасного суспільства й економіки. Тому він сприяє налагодженню між країнами освітньої співпраці та обміну знаннями.

19 червня 1999 року міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську декларацію. Нею було започатковано так званий Болонський процес, націлений на створення європейського простору вищої освіти. Це загальноєвропейська стратегія, метою якої є забезпечення широкого доступу до якісної вищої освіти, базованої на принципах демократії та незалежності університетів, їхньої наукової і дослідницької самостійності. Болонський процес також сприяє активізації мобільності студентів і науково-педагогічних кадрів, підготовці молоді до активного життя в демократичному суспільстві, закладенні підвалин для професійної кар'єри й особистісного розвитку.

Болонський процес зосереджується на трьох елементах: 1) переході вищих навчальних закладів на триступеневу структуру (бакалавр – магістр – доктор); 2) забезпеченні якості вищої освіти, зокрема створенні незалежних агенцій, що стежать за цим у країнах-учасницях і 3) визнанні кваліфікацій, здобутих студентами в різних вищих навчальних закладах держав-членів Європейського Союзу, та періодів навчання. Нині до Болонського процесу залучено 47 держав. Національний університет «Києво-Могилянська академія» став 2011 року першим українським вищим навчальним закладом, який пропонує кваліфікацію доктора наук відповідно до критеріїв Болонського процесу.

Стратегія ЄС щодо освіти та навчання отримала новий поштовх для розвитку після ухвалення у березні 2000 року так званої Лісабонської стратегії, спрямованої на підвищення глобальної конкурентоспроможності ЄС через економічне оновлення, вдосконалення соціальної сфери та охорону довкілля. На заміну їй

прийшла у березні 2010 року стратегія «Європа 2020», у якій також приділено багато уваги освіті. Зокрема, одним із трьох пріоритетів Євросоюзу і рушійною силою зростання названо «розумний розвиток». Досягти його держави-члени мають намір через сприяння поширенню знань, інноваціям, освіті та цифровому суспільству.

Більше інформації: http://ec.europa.eu/education/index_en.htm

ПРОГРАМИ ДОПОМОГИ ЄС У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У рамках програм зовнішньої допомоги Європейський Союз здійснює низку заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС і мають на меті:

- надання підтримки країнам-партнерам у сфері реформування систем вищої освіти;
- популяризацію спільних цінностей і більш глибокого порозуміння між людьми та культурами;
- розвиток Європейського Союзу як світового центру вдосконалення освіти та підготовки, що сприятиме підвищенню добробуту Європи та економічному зростанню;
- поліпшення якості послуг і людських ресурсів в ЄС через спільне навчання та обмін досвідом.

Нині Україна бере участь в освітніх програмах Євросоюзу Темпус, Еразмус Мундус та Жана Моне.

ТЕМПУС

Програма Темпус – це освітня програма, яка підтримує модернізацію системи вищої освіти і створює простір для співпраці в країнах – партнерах ЄС. Вона фінансує міжуніверситетське співробітництво у таких сферах як розробка навчальних програм, управління університетами, взаємодія освітян та громадянського суспільства, партнерство освіти й бізнесу, здійснення структурних реформ в системі вищої освіти.

Програму Темпус було розпочато 1990 року й нині триває четвертий етап її реалізації. Темпус IV має три основні напрями реформування у сфері вищої освіти:

- модернізація навчальних програм;
- удосконалення процесів управління та врядування в системі вищої освіти;
- зміцнення зв'язків між освітою та суспільством (громадянським суспільством, ринком праці тощо).

Україна приєдналася до програми Темпус 1993 року. Протягом 1993–2012 років понад 120 українських вищих навчальних закладів взяли участь у близько 200 проектах програми.

У рамках четвертого етапу програми Темпус (2007–2013) з 2007 по 2012 роки реалізовувалося і наразі триває 61 проект за участі понад 100 українських вищих навчальних закладів. Серед проектів четвертого етапу програми Темпус – 50 спільних проектів і 11 проектів структурних заходів, вони також поділяються на 12 національних і 49 багатонаціональних проектів.

Поточні проекти Темпус IV спрямовані на розроблення та запровадження навчальних програм із соціальної роботи, інтелектуальної власності, космічних технологій, екологічного менеджменту, енергозбереження, туризму, інженерії, автотоматики (мехатроніки), соціального партнерства, управління земельними ресурсами; створення освітніх центрів су-

часних технологій, педагогічної мережі, розробка сучасної моделі Докторської школи, співпраця університетів і бізнесу, забезпечення якості управління університетами, посилення трикутника знань: освіта, дослідження, інновації тощо. Протягом наступних двох-трьох років українські університети працюватимуть над модернізацією існуючих та створенням нових навчальних програм у сфері медицини, архітектури та дизайну, зелених комунікацій, журналістики, над створенням галузевої рамки кваліфікацій з інформатики та менеджменту, покращенням ефективності студентських послуг, запровадженням інновацій у вищій освіті, просуванням студентських інновацій, підприємництва та креативної інженерної освіти, втіленням інтегрованої системи університетського врядування тощо.

Національний Темпус-офіс: <http://tempus.org.ua/> Програма Темпус. Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури: <http://eacea.ec.europa.eu/tempus/>

ЕРАЗМУС МУНДУС

Еразмус Мундус – освітня програма ЄС, спрямована на активізацію міжнародної співпраці та підвищення мобільності студентів, викладачів, науковців європейських університетів та вищих навчальних закладів третіх країн усіх континентів.

Еразмус Мундус було започатковано Європейським Союзом у 2004 році для країн, які не входять до ЄС. Нинішній другий етап програми розраховано на 2009-2013 роки. Він має три компоненти:

Компонент 1: Спільні курси і програми Еразмус Мундус

У конкурсі на 2012-2013 навчальний рік 54 українські студенти вибороли право на проходження навчання за програмою Еразмус Мундус. Загалом, у 2004-2011 роках гранти на навчання за магістерськими та докторськими програмами Еразмус Мундус отримали 249 українських студентів.

Компонент 2: Партнерство Еразмус Мундус

У 2012 році переможцями чергового конкурсу за компонентом «Партнерство Еразмус Мундус» стали дев'ять партнерств за участю сімнадцяти українських вищих навчальних закладів. На наступні чотири роки учасниками програм академічної мобільності з загальним обсягом фінансування більше 35 мільйонів євро мають стати близько 400 студентів, викладачів, адміністративний персонал університетів Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України; їх прийматимуть університети Великої Британії, Ірландії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччини, Фінляндії, Франції та Швеції.

Загалом, з 2002 по 2011 роки можливість участі у проектах компоненту було надано 811 представникам вищих навчальних закладів України.

Компонент 3: Проекти з пропагування освіти взагалі та міжнародної співпраці в освіті зокрема

У рамках цього компоненту з 2007 року реалізовано чотири проекти за участі Міжнародного освітньо-консультативного центру, Одеської національної академії харчових технологій, Національного університету харчових технологій, Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут».

Програма Еразмус Мундус. Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus

ПРОГРАМА ЖАНА МОНЕ

Мета програми полягає у підвищенні рівня знань та поінформованості суспільства в ЄС і за його межами щодо європейської інтеграції через заохочення викладацької та дослідницької діяльності.

Зокрема, в рамках програми Жана Моне фінансується розробка та викладання короткотермінових курсів для школярів, студентів та фахівців, створення спеціальних викладацьких посад або кафедр для викладачів, які спеціалізуються на питаннях євроінтеграції, у цьому ж напрямку підтримуються асоціації професорів і вчених. У програмі можуть брати участь вищі навчальні заклади, а також асоціації викладачів і дослідників євроінтеграції. Уперше українські університети та експерти були задіяні в програмі Жана Моне 2001 року. Відтоді європейські модулі Жана Моне, професори та кафедри Жана Моне, європейські центри досконалості з'явилися в українських університетах, серед яких Донецький державний університет управління, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Ужгородський національний університет та інші.

За період з 2001 року реалізовано більше десяти проектів напрямів «Модуль імені Жана Моне», «Кафедра імені Жана Моне», «Європейські центри досконалості», «Підтримка інформаційної та дослідницької діяльності».

У результаті конкурсу Програми Жана Моне 2012 року до фінансування було схвалено 207 проектних пропозицій, серед них п'ять українських. Учасниками проектів конкурсу 2012 року від України стали:

- Київський національний економічний університет ім. Гетьмана, модуль «Інноваційно-інвестиційний розвиток ЄС»;
- Київський національний економічний університет ім. Гетьмана, модуль «Європейська модель регіонального розвитку»;
- Таврійський національний університет ім. Вернадського, модуль «Стратегія європейської інтеграції України в Східному партнерстві»;
- Херсонський інститут економіки та права, модуль «Економічна конвергенція України та ЄС»;
- Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, підтримка інформаційної та дослідницької діяльності «Європейська інтеграція: впровадження європейських стандартів та принципів в Україні».

Програма Жана Моне: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc88_en.htm